

บทที่ 5

สรุป อภิปรายและ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี ในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางการเมือง และปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี เพื่อสร้างและพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี และเพื่อประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยมาแล้วครบถ้วนทั้ง 3 ระยะ จึงสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และให้ข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางการเมือง และปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพจากสตรีกลุ่มตัวอย่าง ผู้เชี่ยวชาญ เอกสารและงานวิจัย นำมาวิเคราะห์เพื่อหารูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างสตรีในจังหวัดมหาสารคาม มีอายุตั้งแต่ 18 ปี ขึ้นไป จำนวน 400 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มที่มีส่วนร่วมทางการเมืองระดับเข้มข้นสูง จำนวน 20 คน การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับเข้มข้น จำนวน 75 คน และการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับพื้นฐาน จำนวน 305 คน ตัวแปรในการวิจัย ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 3 ปัจจัย 15 ตัวแปร คือปัจจัยส่วนบุคคล จำแนกเป็นองค์ประกอบ 5 ตัวแปร อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ภาวะผู้นำ และความต้องการส่วนบุคคล และปัจจัยทางการเมือง จำแนกเป็น 4 ตัวแปร คือความรู้ ความเข้าใจด้านการเมือง ความตระหนักในการมีส่วนร่วม การรับข่าวสารทางการเมือง และได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มการเมือง และปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม จำแนกเป็น 6 ตัวแปร คือ การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ความรู้สึกเป็นชุมชน การรับรู้บทบาทที่สังคมคาดหวังต่อสตรี ค่านิยมด้านบทบาททางเพศ การสนับสนุนทางสังคม (ครอบครัว) และการขัดเกลาทางสังคม โดยมีตัวแปรตาม คือการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี ผลการวิจัยพบว่า

ตัวแปรที่ถูกนำเข้าไปในสมการพยากรณ์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี คือ ปัจจัยระดับการศึกษา ปัจจัยความต้องการส่วนบุคคล ปัจจัยความรู้ ความเข้าใจด้านการเมือง

ปัจจัยการรับข่าวสารทางการเมือง ปัจจัยความรู้สึกร่วมกันเป็นชุมชน และปัจจัยการรับรู้บทบาทที่สังคมคาดหวังต่อสตรี ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยในรูปคะแนนดิบคือ -0.076, 0.455, -0.082, -0.021, 0.291 และ 0.408 ตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน คือ 0.030, 0.066, 0.021, 0.005, 0.053 และ 0.059 ตามลำดับ ตัวแปรดังกล่าวสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีได้ร้อยละ 77 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการพยากรณ์ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$Y = 1.216 - 0.076 (\text{ปัจจัยระดับการศึกษา}) + 0.455 (\text{ปัจจัยความต้องการส่วนบุคคล}) - 0.082 (\text{ปัจจัยความรู้ ความเข้าใจด้านการเมือง}) - 0.021 (\text{ปัจจัยการรับข่าวสารทางการเมือง}) + 0.291 (\text{ปัจจัยความรู้สึกร่วมกันเป็นชุมชน}) + 0.408 (\text{ปัจจัยการรับรู้บทบาทที่สังคมคาดหวังต่อสตรี})$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$Z = 0.877 + 0.030 (\text{ปัจจัยระดับการศึกษา}) + 0.066 (\text{ปัจจัยความต้องการส่วนบุคคล}) + 0.021 (\text{ปัจจัยความรู้ ความเข้าใจด้านการเมือง}) + 0.005 (\text{ปัจจัยการรับข่าวสารทางการเมือง}) + 0.053 (\text{ปัจจัยความรู้สึกร่วมกันเป็นชุมชน}) + 0.059 (\text{ปัจจัยการรับรู้บทบาทที่สังคมคาดหวังต่อสตรี})$$

2. ผลการสร้างและพัฒนากรอบแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี โดยใช้เวทีเสวนาของกลุ่มเป้าหมาย (Target Group) ที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) และผู้เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี เช่น ผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงานที่สตรีทำงานอยู่ ครอบครัวที่ประกอบด้วยสามีและบุตร ผู้นำชุมชน นักวิชาการ ชาวบ้าน หน่วยงานดูแลด้านสตรีทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวน 30 คน เพื่อวิพากษ์รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี พบว่า การพัฒนา การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี ต้องพัฒนาดังนี้

2.1 ปัจจัยระดับการศึกษา ควรนำไปกำหนดเป็นนโยบายด้านการศึกษา โดยการพัฒนาให้ในชุมชนมี ฐานการเรียนรู้หรือแหล่งการเรียนรู้ มีความหลากหลาย ไม่จำกัดเฉพาะเจาะจงเพียงแหล่งใดแหล่งเดียว โดยเฉพาะฐานการเรียนรู้ที่สำคัญให้มนุษย์ได้เข้าใจตนเองและผู้อื่นมากขึ้น ได้ด้วย การจัดสาระเนื้อหาในการจัดการเรียนการสอนต้องมีเนื้อหาการเรียนรู้ ที่หลากหลายตามสภาพจริงของชีวิตมนุษย์ ที่มีทั้งเหมือนและต่างกัน ในด้านกระบวนการเรียนรู้ มีความหลากหลาย ครอบคลุมช่องทางรับรู้ของบุคคล คือ หู ตา จมูก ลิ้น

กาย ใจ และขึ้นกับศักยภาพ ความถนัดของบุคคล ที่สำคัญที่สุดคือ กระบวนการต้องมุ่งที่จะ เชื่อมโยงช่องทางการรับรู้ของบุคคลเข้ากับการเรียนรู้ทั้ง 3 ระดับ (มนุษย์ สังคม ธรรมชาติ)

2.2 ปัจจัยความต้องการส่วนบุคคล ปัจจัยความรู้ ความเข้าใจด้านการเมือง ปัจจัยการรับข่าวสารทางการเมือง ปัจจัยความรู้สึกเป็นชุมชน และปัจจัยการรับรู้บทบาทที่ สังคมคาดหวังต่อสตรี ต้องจัดกิจกรรมการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี

2.3 กิจกรรมการอบรมกลุ่มอาสาทางการเมือง เพื่อพัฒนาปัจจัยความรู้สึกเป็น ชุมชน และปัจจัยการรับรู้บทบาทที่สังคมคาดหวังต่อสตรี โดยใช้กระบวนการแห่งการพัฒนา ซึ่งทำให้ประชาชนมีวุฒิภาวะทางการเมือง

2.3.1 ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนการพัฒนาความสามารถในการสร้างความผูกพัน ทางความรู้สึกกับสัญลักษณ์ทางการเมือง และชุมชนทางการเมือง (Basic Identification and Emotional Ties) ใช้กิจกรรมสร้างสัมพันธ์ “เราคือเครือข่ายทางการเมืองของสตรี”

2.3.2 ขั้นตอนที่ 2 ขั้นเกิดความโน้มเอียง (Orientation) เป็นขั้นตอนที่เกิด ความเข้าใจ โดยจะมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และสร้างความรอบรู้เกี่ยวกับการเมือง ได้เรียนรู้ พร้อมกับทำความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับโครงสร้างต่างๆ ของระบบการเมือง และเขาจะสามารถ มีบทบาทอยู่ในส่วนใด ใช้กิจกรรมการเสวนาเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับบทบาท ของสตรีกับการเมือง หัวข้อ “สตรีมีคืออะไร ถึงต้องเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง”

2.3.3 ขั้นตอนที่ 3 ขั้นเกิดเจตคติและความนึกคิดที่เฉพาะเจาะจงและชัดเจน ต่อกิจกรรมทางการเมืองและนโยบายทางการเมืองต่างๆ ใช้กิจกรรมนันทนาการ และระดม ความคิดเห็นด้วยกิจกรรมกลุ่ม เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของสตรี โดยใช้กิจกรรมนันทนาการ “ปัญหานี้สตรีแก้ได้”

2.4 กิจกรรมการวิเคราะห์ชุมชน เป็นกิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนาปัจจัยความ ต้องการส่วนบุคคล เมื่อบุคคลได้ผ่านกระบวนการอบรมกลุ่มอาสาทางการเมืองแล้วบุคคลจะ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ทางการเมือง จะทำให้เกิด ผลลัพธ์ (Outcome) ที่สำคัญ คือ ความโน้มเอียงทางการเมือง (Political Orientation) อาทิ ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้จะเป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้บุคคล แสดงพฤติกรรมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ ทำให้เกิด ความสำนึกทางการเมือง (Political Awareness) จึงกำหนดเป็นกิจกรรมการวิเคราะห์การเมืองในชุมชน และกิจกรรม Role playing เพื่อให้เกิดสำนึกทางการเมือง และการแสดงพฤติกรรมทางการเมืองด้วยความมีสำนึกใน

บทบาทหน้าที่ของตนเองทางการเมืองอันทำให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองในที่สุด โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม “SWOT ชุมชน”

2.5 กิจกรรมการให้ความรู้ในด้านการเมือง เพื่อพัฒนาปัจจัย ปัจจัยความรู้ ความเข้าใจด้านการเมือง โดยการบรรยายเรื่อง “บทบาทสตรีกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง”

2.6 กิจกรรมการสร้างแนวคิดด้านการรู้เท่าทันสื่อ เพื่อพัฒนาปัจจัยการรับข่าวสารทางการเมือง เพื่อให้สตรีมีพฤติกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับการรู้เท่าทันสื่อ โดยเน้นด้านการคิดหรือกระบวนการทางปัญญา เพื่อให้เกิดการคิดวิจารณ์ญาณ โดยการบรรยาย และฝึกปฏิบัติ หัวข้อ “สื่อสารแบบนี้ สตรีรู้ทัน”

2.7 จัดตั้งกลุ่มสตรีเพื่อพัฒนาการเมือง เพื่อเป็นแรงเสริมปัจจัยความต้องการส่วนบุคคล ปัจจัยความรู้ ความเข้าใจด้านการเมือง ปัจจัยการรับข่าวสารทางการเมือง ปัจจัยความรู้สึกเป็นชุมชน และปัจจัยการรับรู้บทบาทที่สังคมคาดหวังต่อสตรี

3. ผลการประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการเมืองมีส่วนร่วมของสตรี ซึ่งเป็นการทดลองใช้รูปแบบการเมืองมีส่วนร่วมของสตรีกับสตรีกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน และวิเคราะห์ผลการทดลองเพื่อยืนยันประสิทธิผลรูปแบบการพัฒนาการเมืองมีส่วนร่วมของสตรี กลุ่มตัวอย่างคือสตรีที่อาศัยอยู่ในจังหวัดมหาสารคาม อายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับพื้นฐาน จำนวน 30 คน จาก 3 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนห้วยแอ่งพัฒนา อำเภอเมือง 10 คน ชุมชนหนองแสง อำเภอวาปีปทุม 10 คน และชุมชนลาดพัฒนา อำเภอเมือง 10 คน ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการเมืองมีส่วนร่วมของสตรี พบว่า

3.1 รูปแบบที่นำมาใช้ในการพัฒนาคือการจัดกิจกรรมการพัฒนาการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี ที่ประกอบด้วย กิจกรรมการอบรมกลุ่มেলাทางการเมือง เพื่อพัฒนาปัจจัยความรู้สึกเป็นชุมชน และปัจจัยการรับรู้บทบาทที่สังคมคาดหวังต่อสตรี โดยใช้กระบวนการแห่งการพัฒนาซึ่งทำให้ประชาชนมีวุฒิภาวะทางการเมือง ใช้กิจกรรมสร้างสัมพันธ “เราคือเครือข่ายทางการเมืองของสตรี” กิจกรรมการเสวนาเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับบทบาทของสตรีกับการเมือง หัวข้อ “สตรีมีดีอะไร ถึงต้องเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง” กิจกรรมนันทนาการ “ปัญหานี้สตรีแก้ได้” กิจกรรม การวิเคราะห์ชุมชน โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม “SWOT ชุมชน” กิจกรรมการให้ความรู้ในด้านการเมือง โดยการบรรยายเรื่อง “บทบาทสตรีกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง” กิจกรรมการสร้างแนวคิดด้านการรู้เท่าทันสื่อ โดยการบรรยาย และฝึกปฏิบัติ หัวข้อ “สื่อสารแบบนี้ สตรีรู้ทัน” จัดตั้งกลุ่มสตรีเพื่อพัฒนา

การเมือง ใช้รูปแบบการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และการเข้าค่ายเพื่อจัดกิจกรรมสัมพันธ์ เป็นเวลา 3 วัน 2 คืน และจัดตั้งกลุ่มสตรีในชุมชน โดยมีกิจกรรมในชุมชนเพื่อกระตุ้นจิตสำนึกสตรีให้ต้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง และสร้างการยอมรับในบทบาทของสตรีจากคนในชุมชน โดยการให้สตรีเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลในชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนในตำบล เป็นเวลา 7 วัน

3.2 ความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีก่อนและหลังการพัฒนาด้วยรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี พบว่า

3.2.1 ก่อนเข้ารับการพัฒนาสตรีที่มีความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับพื้นฐานมีจำนวน 12 คน ส่วนที่เหลืออีก 18 คนไม่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง หลังจากสตรีทั้ง 30 คนชุดเดิมเข้ารับการพัฒนาด้วยรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สตรีทั้ง 30 คนมีความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับพื้นฐาน สำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับเข้มข้นพบว่า ก่อนเข้ารับการพัฒนาสตรีที่มีความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับเข้มข้นมีจำนวน 4 คน ส่วนที่เหลืออีก 26 คนไม่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองระดับเข้มข้น หลังจากสตรีทั้ง 30 คน ชุดเดิมเข้ารับการพัฒนาด้วยรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สตรีจำนวน 17 คน มีความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับเข้มข้น สำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับเข้มข้นสูงพบว่า ก่อนเข้ารับการพัฒนาสตรีที่มีความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับเข้มข้นสูงมีจำนวน 4 คน ส่วนที่เหลืออีก 26 คนไม่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับเข้มข้นสูง หลังจากสตรีทั้ง 30 คนชุดเดิมเข้ารับการพัฒนาด้วยรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สตรีจำนวน 13 คนมีความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับเข้มข้นสูง

เมื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีก่อนและหลังการพัฒนาด้วยรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี ผลการทดสอบพบว่า สตรีมีความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีก่อนและหลังการร่วมร่วมโครงการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีสูงขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสตรีทั้ง 30 คน ก่อนเข้ารับการพัฒนาด้วยรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีมีความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในระดับพื้นฐาน 12 คน ไม่มีความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในระดับพื้นฐาน 18 คน โดยหลังจากสตรีทั้ง 30 คนชุดเดิมเข้ารับการพัฒนาด้วยรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีมี

3.3 การศึกษาความพึงพอใจของกลุ่มสตรีที่ได้รับการพัฒนาด้วยรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี พบว่าสตรีมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาในระดับมาก โดยข้อที่พึงพอใจสูงสุดคือ หัวข้อการฝึกอบรมมีความน่าสนใจ ส่วนข้ออื่น ๆ มีความพึงพอใจในระดับมาก

3.4 การติดตามผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี พบว่าหลังจากการพัฒนาด้วยรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี ผู้วิจัยได้ติดตามผลการวิจัยโดยลงไปที่ชุมชนของกลุ่มสตรีทั้ง 3 ชุมชน พบว่า สตรีทั้ง 3 ชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มสตรีทางการเมือง ที่เป็นรูปธรรม กล่าวคือ ชุมชนห้วยแอ่ง มีการตั้งกลุ่ม “สตรีห้วยแอ่งก้าวหน้า” ชุมชนหนองแสง มีการตั้งกลุ่ม “พลังสตรีวาปีปทุม” และกลุ่มชุมชนลาดพัฒนา มีการตั้งกลุ่ม “สตรีอาสาพัฒนาชุมชนลาดพัฒนา” โดยแต่ละกลุ่มมีการระดมสมาชิกในชุมชนเป็นสมาชิกกลุ่ม โดยมีการเลือกตั้งประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม กรรมการกลุ่ม และกรรมการและเลขานุการกลุ่ม มีการวิเคราะห์สภาพการเมืองในชุมชน วิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน และกำหนดนโยบายการพัฒนาที่กลุ่มต้องดำเนินการ ทั้งการดำเนินการโดยเร่งด่วนภายใน 1 เดือน การดำเนินการระยะสั้นภายใน 3 – 6 เดือน และการดำเนินการระยะยาวภายใน 1 ปี นอกจากนี้มีการตั้งที่ปรึกษากลุ่มซึ่งเป็นสตรีผู้นำชุมชน การติดตามผลดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความยั่งยืนที่เกิดขึ้นของรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี ซึ่งสตรีมีความต้องการพัฒนาตนเองและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

3.5 การติดตามผลโดยการประเมินความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนที่มีต่อกลุ่มสตรีในชุมชน ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชน ที่ไม่ใช่กลุ่มสตรีที่เข้ารับการพัฒนารูปแบบ หรือเป็นสมาชิกในกลุ่มสตรี พบว่า สมาชิกในชุมชนมีความคิดเห็นว่าสตรีที่เข้ารับการพัฒนารูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีพฤติกรรมที่แสดงการมีส่วนร่วมทางการเมืองทุกระดับ

อภิปรายผล

หลังจากการดำเนินการวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี จังหวัดมหาสารคาม เสร็จสิ้น ผู้วิจัยมีข้อค้นพบที่น่าสนใจซึ่งนำไปสู่การอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีประกอบด้วย 6 ปัจจัย คือ ปัจจัยระดับการศึกษา ปัจจัยความต้องการส่วนบุคคล ปัจจัยความรู้ ความเข้าใจด้านการเมือง ปัจจัยการรับข่าวสารทางการเมือง ปัจจัยความรู้สึกเป็นชุมชน และปัจจัยการรับรู้

บทบาทที่สังคมคาดหวังต่อสตรี โดยตัวแปรดังกล่าวสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีได้ร้อยละ 77 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั้น มีข้อสังเกตว่าปัจจัยทั้ง 6 ปัจจัยกระจายอยู่ในกลุ่มปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางการเมือง และปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมเท่ากัน กล่าวคือ ปัจจัยระดับการศึกษา ปัจจัยความต้องการส่วนบุคคล อยู่ในกลุ่มปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยความรู้ความเข้าใจด้านการเมือง และปัจจัยการรับข่าวสารทางการเมือง อยู่ในกลุ่มปัจจัยการเมือง และปัจจัยความรู้สึกเป็นชุมชน และปัจจัยการรับรู้บทบาทที่สังคมคาดหวังต่อสตรีอยู่ในกลุ่มปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการจะส่งเสริมการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีต้องพัฒนาที่ตัวของสตรีเป็นหลัก เพราะแม้ว่าตัวแปรทั้ง 6 ปัจจัย จะกระจายอยู่ในทุกกลุ่ม แต่ทั้ง 3 กลุ่มก็มุ่งตรงไปที่ตัวสตรี ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มปัจจัยการเมือง ตัวแปรที่มีผลก็ยังคงเป็นตัวสตรีในด้านความรู้ความเข้าใจด้านการเมือง และการรับข่าวสารทางการเมือง หรือแม้แต่กลุ่มปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมก็ยังคงเป็นความรู้สึกเป็นชุมชน และการรับรู้บทบาทที่สังคมคาดหวังต่อสตรี ซึ่งจะเห็นว่าเป็นตัวแปรที่มีจุดกำเนิดจากความรู้ ทักษะ และเจตคติของสตรีนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของฉวีลวดี บุรีกุล (2544 : ก) ที่ได้ศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองของสตรีหลังการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2543 ที่พบว่าการส่งเสริมให้สตรีเข้ามามีบทบาททางการเมือง คือ การรวมกลุ่มการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความเข้าใจทางการเมืองและระบอบประชาธิปไตย และทัศนคติที่ดีของการเข้ามามีบทบาททางการเมือง

นอกจากนี้ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยทั้ง 6 ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีนั้น มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือเป็นปัจจัยของกลุ่มสตรีที่เป็นภาคประชาชน และเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในภาคประชาชน ดังนั้นจึงไม่เกินไปตามปัจจัยของสตรีที่เป็นกลุ่มผู้นำในภาครัฐบาล/รัฐวิสาหกิจ และภาคธุรกิจ ผลการวิจัยจึงไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ รุ่งทิพา แสงหิรัญ (2541 : ก) ที่ได้ศึกษาบทบาทของผู้นำสตรีทางการเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อค้นหาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อบทบาททางการเมืองของผู้นำสตรี โดยศึกษาจากมุมมองของผู้นำสตรีทั้งกลุ่มผู้นำสตรีในภาครัฐบาล/รัฐวิสาหกิจ กลุ่มผู้นำสตรีในภาคเอกชน กลุ่มผู้นำสตรีทางการเมืองพบว่า ปัจจัยด้านสถานภาพสมรส รูปแบบครอบครัว การสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัวมีผลต่อบทบาททางการเมืองของผู้นำสตรีในระบบประชาธิปไตยมากที่สุด

2. ผลการพัฒนายุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีที่พบว่า ปัจจัยความต้องการส่วนบุคคล ปัจจัยความรู้ ความเข้าใจด้านการเมือง ปัจจัยการรับข่าวสารทาง

การเมือง ปัจจัยความรู้สึกเป็นชุมชน และปัจจัยการรับรู้บทบาทที่สังคมคาดหวังต่อสตรีรูปแบบที่นำมาใช้ในการพัฒนาคือการจัดกิจกรรมการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีที่ประกอบด้วย 1) กิจกรรมการอบรมกลุ่มเถลตาทางการเมือง เพื่อพัฒนาปัจจัยความต้องการส่วนบุคคล และปัจจัยความรู้สึกเป็นชุมชน และปัจจัยการรับรู้บทบาทที่สังคมคาดหวังต่อสตรี 2) กิจกรรมสร้างสัมพันธ์ “เราคือเครือข่ายทางการเมืองของสตรี” เพื่อพัฒนาปัจจัยความต้องการส่วนบุคคล และความรู้สึกเป็นชุมชน 3) กิจกรรมการเสวนาเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับบทบาทของสตรีกับการเมือง หัวข้อ “สตรีมีดีอะไร ถึงต้องเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง” เพื่อพัฒนาปัจจัยความรู้ ความเข้าใจด้านการเมือง และปัจจัยความต้องการส่วนบุคคล 4) กิจกรรมนันทนาการ “ปัญหานี้สตรีแก้ได้” กิจกรรมการวิเคราะห์ชุมชน โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม “SWOT ชุมชน” เพื่อพัฒนาปัจจัยความรู้สึกเป็นชุมชน และปัจจัยการรับรู้บทบาทที่สังคมคาดหวังต่อสตรี 5) กิจกรรมการให้ความรู้ในด้านการเมือง โดยการบรรยายเรื่อง “บทบาทสตรีกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง” เพื่อพัฒนาปัจจัยความรู้ ความเข้าใจด้านการเมือง และปัจจัยการรับรู้บทบาทที่สังคมคาดหวังต่อสตรี และ 6) กิจกรรมการสร้างแนวคิดด้านการรู้เท่าทันสื่อ โดยการบรรยาย และฝึกปฏิบัติหัวข้อ “สื่อสารแบบนี้ สตรีรู้ทัน” เป็นรูปแบบกิจกรรมที่สามารถนำมาใช้พัฒนากลุ่มสตรีให้มีส่วนร่วมทางการเมือง โดยใช้รูปแบบการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และการเข้าค่ายเพื่อจัดกิจกรรมสัมพันธ์ เป็นเวลา 3 วัน 2 คืน สามารถทำให้สตรีมีความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เนื่องจากผลการวิจัยที่พบว่าหลังจากเข้ารับการพัฒนารูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแล้ว สตรีมีการเปลี่ยนทัศนคติด้านความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในระดับที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากกลุ่มสตรีจะได้รับการพัฒนาโดยเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและการความคิดเห็นที่ถูกต้อง มีการนำปัจจัยที่ค้นพบไปสร้างรูปแบบกิจกรรมเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ทางปัจจัยแต่ละด้าน จึงเห็นได้ว่ารูปแบบกิจกรรมที่สร้างขึ้น ตลอดจนการกำหนดเนื้อหาและหัวข้อของกิจกรรมต่างเกิดขึ้นจากปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสตรีในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองทุกปัจจัยและทุกกิจกรรม ดังนั้นการพัฒนาที่ตอบสนองปัจจัยในการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของความต้องการของสตรีเองจึงส่งผลให้รูปแบบการพัฒนาครั้งนี้เกิดผลสัมฤทธิ์ ซึ่งตรงตามแนวคิดตัวแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ Rush (1992 : 21) ที่ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน คือสถานการณ์ ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ได้แก่ บุคคลจะมีการถ่วงถ่วงเชิงการรับรู้ผ่านทางการใช้ความรู้ ค่านิยม

และทัศนคติของตัวเอง และอาจจะมีสิ่งกระตุ้นทางการเมืองเข้ามาเป็นสิ่งที่สร้างแรงจูงใจในการตัดสินใจ นอกจากนี้ทรัพยากรและทักษะที่แต่ละคนมีอยู่ รวมทั้งบุคลิกภาพของแต่ละปัจเจกก็มีผลต่อการตัดสินใจที่จะมีหรือไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองเช่นกัน ท้ายที่สุดเมื่อบุคคลตัดสินใจที่จะมีหรือไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองแล้วผลลัพธ์จากการตัดสินใจดังกล่าวจะเป็นข้อมูลย้อนกลับไปเป็นประสบการณ์ต่อการถ่วงรอกองเชิงการรับรู้ของบุคคลนั่นเอง ดังนั้นกิจกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีจึงเป็นการใช้สถานการณ์ให้สตรีมีการรับรู้ และปรับเปลี่ยนทัศนคติ พร้อมทั้งพัฒนาทักษะการเข้าไปมีส่วนร่วม จนสามารถปรับเปลี่ยนความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้นในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุริน คล้ายรามัญ (2548 : ก) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาระบบการอบรม โดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้ โดยการรับใช้สังคมเพื่อเสริมสร้างความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี ประกอบด้วยขั้นตอน รวบรวมประสบการณ์เดิมของผู้เข้าอบรม ให้ประสบการณ์ใหม่ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เข้ารับการอบรมสะท้อนความคิดและอภิปราย ให้ผู้เข้ารับการอบรมสรุปความคิดรวบยอด ให้ผู้เข้ารับการอบรมประยุกต์ใช้ความรู้โดยการวางแผนการรับใช้สังคม ให้ผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติกิจกรรมการรับใช้สังคม ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสะท้อนความคิดและวิเคราะห์ประสบการณ์จาก การรับใช้สังคม ให้ผู้เข้ารับการอบรมรายงานผลการเรียนรู้ ประเมินผลการอบรม และติดตามผล การอบรม ผลการทดลองใช้กระบวนการอบรม พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง หลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม

3. กิจกรรมกระบวนการอบรมกล่อมเกลாதทางการเมืองเพื่อความต้องการส่วนบุคคลในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี ถือเป็นจุดเด่นของรูปแบบกิจกรรมการพัฒนาครั้งนี้ โดยมีลำดับขั้นการพัฒนาตามลำดับคือขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนการพัฒนาความสามารถในการสร้างความผูกพันทางความรู้สึกกับสัญลักษณ์ทางการเมืองและชุมชนทางการเมือง (Basic Identification and Emotional Ties) เป็นขั้นตอนเริ่มต้นในการถ่ายทอดความ โน้มเอียงทางการเมืองให้กับบุคคล เช่น รู้สึกผูกพัน ต่อชาติ และชุมชนทางการเมือง ในลักษณะของความจงรักภักดีและความเชื่อฟังต่ออำนาจทางการเมือง และในเวลาต่อมาจะพัฒนาเป็นความผูกพัน (Attachment) กับสัญลักษณ์ทางการเมืองที่สำคัญ ๆ ลักษณะความ โน้มเอียงทางการเมือง ขั้นตอนนี้เป็นความรู้สึกทางอารมณ์มากกว่าความรู้ ความเข้าใจ และการใช้เหตุผล ขั้นตอนที่ 2 ขั้นเกิดความ โน้มเอียง (Orientation) เป็นขั้นตอนที่เกิดความเข้าใจมากขึ้นว่าชาติคืออะไร

ชุมชนทางการเมืองคืออะไรและรู้ว่าสามารถจะคาดหวังอะไรจากระบบการเมืองได้บ้าง ในขั้นตอนนี้บุคคลจะสามารถพัฒนาความสามารถในการกำหนดระบอบความผูกพันในขั้นต้น โดยจะมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและสร้างความรอบรู้เกี่ยวกับการเมืองได้มากขึ้นและบุคคลจะได้เรียนรู้พร้อมกับทำความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับ โครงสร้างต่างๆ ของระบบการเมืองว่าเป็นอย่างไร และเขาจะสามารถมีบทบาทอยู่ในส่วนใด ในขั้นตอนนี้การผูกพันกับพรรคการเมืองหรือกลุ่มต่าง ๆ จะเป็นเพราะการเกิดความเชื่อมั่นในอุดมการณ์หรือในนโยบายมากกว่าที่จะเป็นเพียงความรู้สึกชอบใจต่อตัวบุคคลหรือสัญลักษณ์เพียงผิวเผินเท่านั้น กล่าวคือในขั้นตอนนี้เป็นขั้นที่บุคคลจะมีความรู้เกี่ยวกับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในแวดวงที่กว้างและลึกซึ้งมากขึ้นกว่าขั้นตอนแรก และขั้นตอนที่ 3 ขึ้นเกิดเจตคติและความนึกคิดที่เฉพาะเจาะจงและชัดเจนต่อกิจกรรมทางการเมืองและนโยบายทางการเมืองต่าง ๆ ในขั้นนี้ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สืบเนื่องจากการได้รับความรู้และประสบการณ์ในสองขั้นตอนที่ผ่านมา ซึ่งการได้รับประสบการณ์จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางการเมืองในอดีตเหล่านั้นจะสะสมเพิ่มพูนจนทำให้เกิดการพัฒนาเป็นบุคลิกภาพทางการเมืองมีส่วนร่วมทางเมืองที่เฉพาะเจาะจงของบุคคลและก่อให้เกิดวุฒิภาวะในการเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคลอีกด้วย ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ คอว์สัน พรูวิทท์ และคอว์สัน (สุรวุฒิ ปิคโซสง, 2533 : 36 ; อ้างอิงจาก Dawson ; Prewitt ; & Dawson, 1977 : 17) ได้กล่าวว่าบุคคลทุกคนจะต้องมีความเป็นอัตตาทางการเมือง (Political Self) ซึ่งหมายถึง กระบวนการอันสลับซับซ้อนในการได้รับการอบรมกล่อมเกลாதองการเมืองเพื่อให้ได้มาซึ่งความโน้มเอียงทางการเมือง (Political Orientations) รวมไปถึงโลกทัศน์ที่มีต่อบทบาททางการเมืองของเขาด้วย

4. จัดตั้งกลุ่มสตรีเพื่อพัฒนาการเมือง ใช้ และจัดตั้งกลุ่มสตรีในชุมชน โดยมิกิจกรรมในชุมชนเพื่อกระตุ้นจิตสำนึกสตรีให้ต้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง และสร้างการยอมรับในบทบาทของสตรีจากคนในชุมชน โดยการให้สตรีเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลในชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนในตำบล ซึ่งเป็นไปตามทัศนะของถวิลวดี บุรีกุล (2544 : 60) ที่สรุปแนวการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็น 6 แนวทาง ได้แก่ ส่งเสริม การรวมกลุ่มทางการเมือง ส่งเสริมการเข้ากลุ่มทางสังคม ส่งเสริมการสร้างเครือข่าย ส่งเสริมการให้การศึกษาความรู้ ส่งเสริมความพร้อมในการให้ความช่วยเหลือชาวบ้าน ส่งเสริมความสามารถในการพัฒนา ดังนั้นการส่งเสริมให้เกิดกลุ่มสตรีเพื่อพัฒนาสังคมและการเมือง จึงเกิดผลลัพธ์ที่ดีตามแนวคิดตัวแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ Rush (1992 : 21) ที่ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน คือสถานการณ์ สิ่งกระตุ้นทางการเมืองเข้ามาเป็นสิ่งที่สร้างแรงจูงใจในการ

ตัดสินใจ ท้ายที่สุดเมื่อบุคคลตัดสินใจที่จะมีหรือไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองแล้วผลลัพธ์จากการตัดสินใจดังกล่าวจะเป็นข้อมูลย้อนกลับไปเป็นประสบการณ์ต่อการถกแถลงเรื่องเชิงการรับรู้ของบุคคลนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 รัฐบาลต้องหันมาปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาการศึกษาไทย โดยให้มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาคนที่มีความสามารถในการเชื่อมโยงกับสภาวะจริงของโลกที่เป็นองค์รวม แทนการพัฒนาคนที่มีความชำนาญหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่อง กล่าวคือการศึกษาของประเทศไทยที่ผ่านมา มีกระบวนการทัศน์ และวิธีคิดแบบแยกส่วน ลดส่วน จะให้ความสำคัญกับความเป็นวิทยาศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์ได้จึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความรู้ ดังนั้น ระบบการศึกษาจึงผลิตคนให้มีความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์ ส่วนสุนทรียศาสตร์ ศิลปะ วรรณกรรม ความเชื่อ ความรู้สึก ฯลฯ เป็นสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้จึงไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็น “ความรู้” จุดนี้เองทำให้การศึกษาของไทยมีการพัฒนาความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง และลดความสำคัญกับการให้พัฒนาส่วนที่เรียกว่า “ความรู้สึก” จึงต้องมีการนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการศึกษา และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคมไทย

1.2 ควรกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาศตริ โดยเน้นการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีตามรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีการขยายองค์ความรู้ นำไปส่งเสริมเผยแพร่ และใช้ใน การพัฒนา เนื่องจากรูปแบบดังกล่าวสามารถพัฒนาทั้งปัจจัยความรู้สึกเป็นชุมชน และปัจจัยการรับรู้บทบาทที่สังคมคาดหวังต่อสตรี ตามกระบวนการอบรมกลุ่มกลางทางการเมือง ซึ่งมีแนวคิดว่าการอบรมการถ่ายทอดวัฒนธรรมการเมืองจากคนรุ่นหนึ่ง ไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง อันเป็นกระบวนการสำคัญที่ทำหน้าที่ในการสร้างหล่อหลอมและก่อรูปความโน้มเอียงทางการเมือง (Political Orientation) อาทิ ความสำนึกทางการเมือง ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง และความผูกพันต่อพรรคการเมืองให้กับบุคคล ซึ่งความโน้มเอียงทางการเมืองเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ ทั้งนี้กระบวนการอบรมกลุ่มกลางทางการเมืองเป็นกระบวนการที่เกิดกับบุคคลตลอดช่วงชีวิตตราบเท่าที่ยังมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหรือสถาบันต่าง ๆ ในสังคม นอกจากนี้ผลลัพธ์ที่ได้ยังส่งผลให้เกิดปัจจัยความต้องการส่วนบุคคล

มีความโน้มเอียงทางการเมือง (Political Orientation) อาทิ ความสำนึกทางการเมือง ความรู้สึกมี
 ประสิทธิภาพทางการเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง และความผูกพันต่อพรรคการเมือง ซึ่ง
 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้จะเป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมทางการเมืองใน
 รูปแบบต่างๆ ต่อไป ในลำดับต่อไปจะกล่าวถึงรายละเอียดของผลลัพธ์ที่บุคคลจะได้รับจาก
 กระบวนการอบรมกล่อมเกลารวมทางการเมือง ทำให้เกิด ความสำนึกทางการเมือง (Political
 Awareness) รวมถึงการพัฒนาปัจจัยความรู้ ความเข้าใจด้านการเมือง และปัจจัยการรับข่าวสาร
 ทางการเมือง เป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยทางการเมือง จึงใช้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาความรู้ ใน
 ด้านการเมืองและพัฒนาทักษะและเจตคติ เพื่อให้สตรีมีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อ
 มีการพัฒนาทั้งในด้านการคิดหรือกระบวนการทางปัญญา การพัฒนาด้านความรู้สึกรู้หรือด้าน
 จิตใจ และการพัฒนาทักษะทางพฤติกรรม โดย โปรแกรมที่สร้างขึ้นควรจะเน้นการเตรียมผู้รับ
 สื่อให้ได้รับการพัฒนากระบวนการคิดโดยสนับสนุนการใช้การคิดวิจารณ์ญาณ อาทิ การคิด
 ไตร่ตรอง การให้เหตุผลและการประเมิน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ
 สตรีในพื้นที่ที่แตกต่างกัน เนื่องจากสตรีที่มีระดับเศรษฐกิจ วัฒนธรรม หรือบทบาททางสังคม
 ที่ต่างกันอาจมีปัจจัยที่มีผลแตกต่างกัน เนื่องจากผลการวิจัยจะนำไปสู่การกำหนดเป็น
 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีที่เหมาะสมกับความแตกต่างทาง
 บริบทได้

2.2 ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีใน
 กลุ่มเยาวชน เนื่องจากกลุ่มเยาวชนถือเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาการเมืองของไทย หากมีการ
 ส่งเสริมโดยมีรูปแบบที่ถูกต้องและเหมาะสมกับเยาวชนแล้ว เยาวชนเหล่านี้จะได้รับการ
 ปลุกฝังการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ถูกต้อง และเป็นพลังสำคัญของสตรีในการพัฒนาการเมือง
 ของไทยต่อไป